

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Т.Г. ШЕВЧЕНКА

ВІСНИК

*Чернігівського національного
педагогічного університету*

Випуск 125

Серія: ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Чернігів
2015

ВІСНИК
Чернігівського національного педагогічного університету
імені Т.Г.Шевченка

Головна редакційна колегія

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор,
чл.-кор. НАПН України **Носко М.О.**

Відповідальний редактор доктор історичних наук, професор **Дятлов В.О.**

Редакційна колегія серії "Педагогічні науки": Бобир О.В., Бобир С.Л., Боровик А.М., Гаркуша С.В., Гетта В.Г., Горошко Ю.В., Грищенко С.В., Давиденко А.А., Жила С.О., Завацька Л.М., Захарук Т., Клим-Клімашевська А., Кузьомко Л.М., Ляшенко О.І., Носко М.О., Носовець Н.М., Пліско В.І., Проніков О.К., Ростовський О.Я., Савченко В.Ф., Скок М.А., Скребець В.О., Стеченко Т.О., Стрілець С.І., Торубара О.М., Третяк О.С.

Відповідальні за випуск: зав. Чернігівського центру ІОД НАПН України,
канд. пед. н., доцент **Коновальчук М.В.**,
зав. каф. педагогіки, психології і методики технологічної освіти,
канд. пед. н., доцент **Носовець Н.М.**

За зміст публікацій, достовірність результатів досліджень відповідальність несуть автори.

Заснований 30 листопада 1998 р.
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17500-6250 ПР від 16.11.2010 р.)

Адреса редакційної колегії:
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53, тел. (04622) 3-20-09.

Рекомендовано до друку вченою радою
Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка
(протокол № 9 від 29 квітня 2015 року)

*Вісник Чернігівського національного педагогічного університету "Серія: Педагогічні науки"
включено до Переліку наукових фахових видань України.*

Постанова президії ВАК України № 1-05/6 від 16 грудня 2009 р.
Наказ МОН України № 528 від 12 травня 2015 р.

© Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т.Г. Шевченка, 2015
© Автори, 2015

ДІАГНОСТУВАННЯ ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Існує щось рідкісніше, більш тонке,
більш непересічне, ніж обдарованість.
Це здатність визнавати
обдарованість інших.*

Е. Хаббард

У статті розглядається проблема діагностування обдарованості учнів молодшого шкільного віку. Здійснено аналіз законодавчих документів про підтримку і захист обдарованих дітей та молоді; психолого-педагогічних джерел з даного питання. Подано тлумачення понять "обдарованість" і "обдаровані діти". Висвітлено вікові ознаки обдарованості дітей дошкільного та шкільного віку. Запропоновано каталог методик для діагностування обдарованості молодших школярів.

Ключові слова: діагностування, діагностичні методики, обдарованість, обдаровані діти, ознаки обдарованості.

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний етап розвитку суспільства висуває нові вимоги до розвитку особистості, що обумовлює актуальність проблеми діагностування обдарованості підростаючого покоління. Звертаємо увагу на те, що в Україні прийнято цілу низку законодавчих документів щодо підтримки та захисту обдарованих дітей та молоді, зокрема: Закон України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про дошкільну освіту", "Про загальну середню освіту", "Про позашкільну освіту", "Про основні засади державної підтримки обдарованих дітей та молоді в Україні", Державна цільова соціальна програма "Молодь України" на 2009 – 2015 роки та інші нормативно-правові акти.

Одним із завдань Державної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2009 – 2015 роки є вдосконалення системи виявлення, навчання, виховання обдарованої молоді [2].

Аналіз наукових праць, присвячених розв'язанню проблеми. В умовах радикальних реформ в освітньому просторі пріоритетне значення має "інтенсивний пошук психологічних чинників, умов розвитку обдарованої особистості, розкриття її творчого потенціалу, створення діагностичних і навчальних технологій для виявлення талановитих дітей" [3, с. 351].

У світовій психологічній та педагогічній теорії проблема обдарованості посідає чільне місце, зокрема їй присвячені наукові розвідки Б. Ананьева, Дж. Гилфорда, Н. Лейтеса, А. Лосевої, Р. Лурія, В. Моляко, Р. Овчарової, Г. Россолімо, К. Тейлора, Б. Теплова, А. де Хаана, В. Юркевича та ін. Останнім часом одним із головних напрямків психологічного тестування обдарованості стає вимір творчих здібностей особистості, її креативності (О. Матюшкін, Дж. Рензулі, Е. Торренса, Дж. Фельдхьюсен, К. Хеллер).

Метою даної статті є розкриття особливостей діагностування обдарованості учнів молодшого шкільного віку, а також здійснення наукового обґрунтування методик діагностування обдарованості дітей.

Виклад основного матеріалу. Проблема діагностики обдарованості нині є однією із дискусійних питань в психології та педагогіці. Ця дискусійність обумовлена головним чином тим, що до цього часу немає єдиної обґрунтованої теорії обдарованості, заснованої на надійних і достовірних наукових і практичних результатах, які могли б підтвердити або спростувати безліч суперечливих теорій і положень, існуючих у сучасній науці. Доцільно зауважити, що єдиного і загальноприйнятого визначення поняття "обдарованість" немає й дотепер.

У "Педагогічному словнику-лексиконі (українсько-англо-польський)" за редакцією А. Василюк обдарованість трактується як "високий рівень задатків, схильностей. Обдарованість є результатом і свідченням високого рівня інтелектуального розвитку, сплавом природженого і набутого досвіду. Індивідуальна потенціальна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності" [1, с. 123].

Український педагогічний словник за редакцією С. Гончаренка обдарованість тлумачить як "індивідуальну потенціальну своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності", а обдаровані діти – це діти, в "яких у ранньому віці виявляються здібності до виконання певних видів діяльності" [6, с. 235].

В Енциклопедії освіти зазначено, що до обдарованих дітей варто відносити тих, які "мають високий рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей. Вони відзначаються високою допитливістю, дослідницькою активністю, мають чудову пам'ять, рано оволодівають мовою й абстрактним мисленням, у них підвищена концентрація уваги, наполегливість у досяганні результату в якійсь галузі, котра їх цікавить, їм притаманні фантазія, оригінальність, вони невтомні у своїх пошуках, здатні нестандартно мислити, виявляють творчу активність ..." [3, с. 596].

Необхідно умовою у процесі діагностування дітей є врахування вікових ознак обдарованості. У таблиці 1 подаємо вікові ознаки обдарованості (за Г. Іванюк, Л. Руденко та О. Венгловською) [5, с. 46].

Таблиця 1

Вікові ознаки обдарованості
(за Г. Іванюк, Л. Руденко та О. Венгловською)

Період	Ознаки обдарованості
<i>Раннє дитинство</i> (1 – 3 роки)	<ul style="list-style-type: none"> – невгамовна допитливість; – нескінченні запитання; – уміння стежити за декількома подіями одночасно; – великий словниковий запас; – розвинене мовлення, уживання складних слів та речень; – підвищена вибіркова концентрація уваги; – цілеспрямованість у досягненні результату в сфері діяльності, що викликає зацікавленість; – здібності до малювання, музики, лічби; – винахідливість та багата фантазія
<i>Дошкільний вік</i> (4 – 6 (7) років)	<ul style="list-style-type: none"> – чудова пам'ять; – яскрава уява; – нечіткість у розмежуванні реальності й фантазії; – перебільшені страхи; – егоцентризм; – потяг до товаришування зі старшими та дорослими; – чудове володіння мистецтвом комунікації; – допитливість, яку складно задовольнити; – схильність до активного дослідження навколишнього середовища; – гостре відчуття справедливості
<i>Шкільний вік</i> (8 – 17 років)	<ul style="list-style-type: none"> – успіх у багатьох починаннях; – досягнення високих результатів в обраному виді діяльності; – потяг до виконання складних і довгострокових завдань; – почуття гумору; – розвинена оперативна пам'ять; – сформованість логічного мислення; – творче виконання завдань; – здатність до учіння

Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що при діагностуванні обдарованих дітей актуальним є вивчення:

- інтелекту;
- креативності;
- соціальної компетентності;
- психомоторних здібностей;
- характеристики шкільного і сімейного оточення;
- досягнень.

На думку С. Мартиненко, "тенденції сучасної початкової школи спрямовані на гуманізацію змісту, форм і методів педагогічного процесу, виявлення індивідуальності кожного учня, розвиток творчого потенціалу, що вимагає від учителя оволодіння діагностичними вміннями" [4, с. 3].

Враховуючи вищезазначене, пропонуємо вчителям початкової школи каталог методик для діагностування обдарованості учнів, який подаємо у таблиці 2.

Таблиця 2

Каталог методик для діагностування
обдарованості учнів молодшого шкільного віку

Назва методики	Автор	Мета	Джерело
"Піктограма"	Р. Лурій	Вивчення особливостей творчого мислення, рівня розвитку загальних здібностей дітей і дорослих	Поліщук С. А. Методичний довідник з психодіагностики : [навч. посіб.] / С. А. Поліщук. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2009. – С. 194 – 195.
"Фігурна форма"	Е. Торренс	Вивчення творчої обдарованості дітей	Истратова О. Н. Психологическое тестирование детей от рождения до 10 лет / О. Н. Истратова. Изд. 3-е. Ростов н/Д : Феникс, 2011. – С. 98 – 105.
Методика вивчення дитячої креативності як риси особистості дитини	Р. Овчарова	Методика призначена для діагностики дітей у віці 7–8 років, вона складається з 8 субтестів: "Використання предметів", "Висновок", "Вираз", "Словесна асоціація", "Складання зображення", "Ескізи", "Прихована форма", "Завдання з сірниками"	Истратова О. Н. Психологическое тестирование детей от рождения до 10 лет / О. Н. Истратова. – Изд. 3-е. – Ростов н/Д : Феникс, 2011. – С. 120–126.
Шкала поведінкових характеристик обдарованих школярів	Дж. Рензулли та співавтор Л. Попова	Ця шкала складена для того, щоб педагог міг оцінити характеристики учнів у пізнавальній, мотиваційній, творчій та лідерській сферах	Дементьева Л.А. Диагностика детской одаренности / Л.А. Дементьева. – Курган, 2009. – С. 11 – 12.
Методика "Карта обдарованості"	О. Савенков	Визначити рівень розвитку у дитини наступних видів обдарованості: інтелектуальної, творчої, академічної, художньо-образотворчої, музичної, літературної, артистичної, технічної, лідерської, спортивної.	Дементьева Л.А. Диагностика детской одаренности / Л.А. Дементьева. – Курган, 2009. – С. 13 –16.
Методика експертних оцінок по визначенню обдарованих дітей	А. Лосева	Визначення сфери, у якій дитина може проявляти свої таланти	Лосева А.А. Психологическая диагностика одаренности: Учебное пособие для вузов / А.А. Лосева. – М.: Академический Проект; Трикста, 2004. – С. 158 – 162.
Тест-анкета для виявлення специфічних здібностей дітей (5 – 7 років)	А. де Хаан, Г. Каф	Виявлення специфічних здібностей дітей 5 – 7 років у дев'яти сферах	Барканова, О.В. Методики диагностики одаренности и креативности: психологический практикум / авт.-сост. О.В. Барканова [серия: Библиотека актуальной психологии]. – Вып. 3. – Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева. – Красноярск, 2011. – С. 86 – 92.

Висновки. Таким чином, за допомогою запропонованих діагностичних методик учитель початкової школи матиме змогу визначити рівень розвитку в учнів наступних видів обдарованості: інтелектуальної, творчої, академічної, художньо-образотворчої, музичної, літературної, артистичної, технічної, лідерської, спортивної тощо.

Використані джерела

1. Василюк А. В. Педагогічний словник-лексикон (українсько-англо-польський) / Алла Василюк, Мацей Танась. – Вид. 2-ге, уточ. й доповн. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2013. – 224 с.
2. Державна цільова соціальна програма "Молодь України" на 2009 – 2015 роки. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-%D0%BF>
3. Енциклопедія освіти / [гл. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком, 2008. – 1040 с.
4. Мартиненко С. М. Вивчення особистості молодшого школяра засобами педагогічної діагностики : [навч.-метод. посіб.] / С. М. Мартиненко, М. Д. Осколова. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 144 с.
5. Психолого-педагогічні основи роботи з обдарованими дітьми (дошкільний вік): варіативний навчальний курс для студентів спеціальності 8.010101 Дошкільне виховання (0101 Дошкільна освіта) ОКР "магістр" : навч.-метод. посіб. / Укл.: Г.І. Іванюк, Л. С. Руденко, О. А. Венгловська. – К.: Київськ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. – 156 с.
6. Український педагогічний словник [авт.- уклад. С. У. Гончаренко]. – К. : Либідь, 1997. – 346 с.

Novyk I

DIAGNOSTICS TALENT OF JUNIOR PUPILS

The problem of diagnosing talent of junior pupils and features of the use diagnostic techniques is considered. There is analyze of legislative documents of support and protection of gifted children and youth; psychological and pedagogical sources on the subject.

Is exposed interpretation of the concepts of "talent" and "gifted children". It was found that a single and universally accepted definition of "talent" no till now.

Established that a necessary condition in the diagnosis of children is the consideration of age signs of giftedness, as in the article the age groups of gifted preschool and school age.

Presented a catalog of techniques for diagnosing talent of juniors, which includes the following methods: "Icon" (R. Luriy), "Figured form" (E. Torrance), Methods of studying children's creativity as personality traits of the child (R. Ovcharova), scale behavioral characteristics of gifted students (DG. Renzulli and co-author L. Popova) Method "talent map" (A. Savenkov) Methods of expert assessments to determine the gifted children (A. Losev) test questionnaire to identify the specific abilities of children (5 – 7 years) (A. de Haan, G. Kaf).

With the proposed diagnostic techniques elementary school teacher will be able to determine the level of students in these types of giftedness: intellectual, creative, academic, artistic and expressive, musical, literary, artistic, technical, leadership, sports and more.

Key words: *diagnosis, diagnostic methods, talent, gifted children, signs of giftedness.*

Стаття надійшла до редакції 29.04.2015

<i>Коновальчук М. В., Обломієва К.В.</i> РОЛЬ ТВОРЧОГО ВЧИТЕЛЯ У РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	327
<i>Лавріненко Л. І.</i> ДИТЯЧА ОБДАРОВАНІСТЬ ТА ЇЇ ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОЯВИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	331
<i>Мірошник І. В.</i> ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	335
<i>Новик І.М.</i> ДІАГНОСТУВАННЯ ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	339
<i>Радченко М.В.</i> ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ В ПРОЦЕСІ АНАЛІЗУ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ.....	343
<i>Сачян Д. В.</i> РОЗВИТОК АКАДЕМІЧНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	348
<i>Силко Є.М., Помельнікова А.В.</i> ЕКОЛОГІЧНИЙ ДИЗАЙН ЯК ОСНОВА ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	351
<i>Скворцова С.О.</i> ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОГРАМІ З МАТЕМАТИКИ ДЛЯ 1 - 4-х КЛАСІВ	354
<i>Сологуб А.І., Швець О.М.</i> НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ВІДКРИТТЯ ТА ВИНАХОДИ.....	358
<i>Стрілецька Н.М., Медвідь С.М.</i> ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕЙДЕТИКИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	361
<i>Сьома С.О.</i> ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ - ШЛЯХ ДО ТВОРЧОСТІ В МАЛІЙ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ	367
<i>Тихоненко О.О.</i> МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ АЛГОРИТМІЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ.....	371
<i>Турчин Т.М.</i> ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ФОРМ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	375
<i>Федотова А.О.</i> МУЗИЧНИЙ ТЕАТР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	379
<i>Шиян В.О.</i> ОСОБИСТІСНИЙ РІСТ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З РЕКЛАМИ ТА ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ.....	383